

Predgovor

MLADIĆ IZ PROVINCIIJSKE varoši, čovek bez sopstvenog imetka, bez moćnih porodičnih veza, i bez akademskog obrazovanja, kasnih osamdesetih godina šesnaestog veka preseljava se u London i, u neverovatno kratkom vremenu, postaje najveći dramski pisac ne samo svog nego svih vremena. Njegova dela vole i učeni i nepismeni, ljudi prefinjenog ukusa iz grada, ali i ljudi iz unutrašnjosti koji prvi put odlaze u pozorište. On tera publiku na smeh i u plač; pretvara politiku u poeziju; nehajno prepliće prostačko izmotavanje i tananu filozofiju. S jednakom pronicljivošću shvata živote kraljeva i prosjaka; u jednom trenutku se čini da je studirao prava, u sledećem teologiju, u sledećem opet, drevnu prošlost, dok istovremeno, bez napora, imitira naglasak seoskog glupaka i uživa u bapskim pričama. Kako se dostignuće ovih razmera može objasniti? Kako je Šekspir postao Šekspir?

Pozorište, u vreme Šekspirovo kao i naše, izrazito je društvena umetnička forma, a ne neka igra beživotnih apstrakcija. U doba Elizabete i Džejmsa postojala je jedna vrsta drame koja se nije mogla videti u javnosti. Bile su to takozvane drame za čitanje¹, koje uopšte nisu predviđene za izvođenje. Čak nisu ni štampane. Njih je trebalo čitati u osami u maloj sobi, po mogućstvu, bez prozora. Ali Šekspirove drame su uvek bile van ormara²: bile su i jesu za

svet i o svetu. Nije Šekspir pisao i glumio samo za nemilosrdnu komercijalnu industriju zabave. Pisao je i spise koji su veoma duboko zadirali u društvenu i političku stvarnost tog vremena. Teško da je drugačije i mogao: njegova pozorišna družina, čiji je bio akcionar, morala je, da bi opstala, svakog dana da privuče 1500 do 2000 gledalaca među drvene zidove pozorišta, a konkurencija od strane drugih pozorišta bila je žestoka. Rešenje nije ležalo u aktuelnosti sadržaja – uz vladinu cenzuru i repertoarska pozorišna društva koja su često iste predloške godinama uspešno obrađivala, to bi bilo previše rizično. Rešenje je bilo u jačini zainteresovanosti. Šekspir je morao da se uvuče u najskriveneje želje i strahove svoje publike. Njegov neuobičajen uspeh u sopstvenom vremenu pokazuje da mu je to savršeno pošlo za rukom. Bezmalobli svi njegovi rivali bili su na putu da umru od gladi. Šekspir je, s druge strane, zaradio toliko da je kupio jednu od najboljih kuća u svom rodnom mestu, u koju se i povukao u pedeset i nekoj kao imućan i ugledan čovek.

Ova knjiga je, dakle, priča o jednom zadivljujućem uspehu koja se odupire tumačenju: njen cilj je da otkrije upravo osobu koja je napisala najznačajnija dela izmaštane književnosti u poslednjih hiljadu godina. Ili pre, pošto je ta osoba predmet dobro dokumentovanih javnih beležaka, cilj joj je da hodi senovitim stazama koje su išle od života koji je vodio do književnosti koju je stvarao.

Pored pesama i drama, sačuvani tragovi Šekspirovog života su brojni, ali ne sasvim pouzdani. Upornim kopanjem po arhivama, koje se odvijalo generacijama, došlo se do dokumenata u kojima se on pominje u vezi sa imovinskim transakcijama, nađeni su njegov bračni ugovor, krštenica, zapisi o podelama uloga gde se navodi kao glumac, poreske priznanice, nevažne pisane izjave pod zakletvom, računi za plaćene usluge, i interesantna oporuka. Ali, nije se došlo do neposrednih, očiglednih znakova za razrešenje velike zagonetke te neverovatno kreativne moći.

Poznate činjenice su kroz vekove iznova utvrđivane. Već u devetnaestom veku su postojale fine, bogate, detaljne i čvrsto dokumentovane biografije, a svake godine stiže nova, sveža berba, ponekad obogaćena teško stečenim mrvicama novih arhivskih otkrića. Pošto provere najbolje od njih i strpljivo proseju većinu dostupnih tragova, čitaoci retko osećaju da su bliže razumevanju

kako je došlo do takvog dostignuća ovog pisca. Štaviše, Šekspir često izgleda dosadan i neinteresantan, a unutrašnji izvori njegove umetnosti postaju nerazumljiviji nego ikad. Ove izvore bi bilo veoma teško zapaziti, sve i kad bi biografiji imali podatke iz pisama i dnevnika, memoara i razgovora iz tog vremena, knjiga ispisanih zabeleškama i podsetnicima sa strane, prvih verzija. Ništa od toga nije ostalo, ništa što bi uspostavilo jasnu vezu između bezvremenog dela univerzalne privlačnosti i konkretnog života koji je ostavio brojne tragove u ustaljenim birokratskim zapisima tog vremena. To delo je tako zapanjujuće, tako sjajno, da izgleda kao da je poteklo od boga, a ne od smrtnika, i to još od smrtnika provincijskog porekla i skromnog obrazovanja.

Sasvim je odgovarajuće, naravno, prizvati čaroliju neverovatno moćne mašte, ljudski dar koji ne zavisi od „interesantnog” života. Učeni ljudi su dugo i uspešno proučavali preobražavajući rad te mašte na knjigama, na dokazima u samim dramama koje je Šekspir morao pročitati. Kao pisac, retko je počinjao s praznim papirom. On bi obično uzimao građu koja je već bila u opticaju i u nju ubrizgavao vrhunsku stvaralačku energiju. Ponekad je to prerađivanje tako precizno i detaljno da je morao na stolu ispred sebe držati knjigu iz koje je vešto pozajmljivao dok mu je pero jurilo papirom. Ali niko ko na Šekspirovu umetnost snažno reaguje ne može da poveruje da ona dolazi isključivo iz onoga što je pročitao. Bar koliko i knjige koje je čitao, suštinska pitanja s kojima se hvatao u koštac kao mladić – Šta da činim sa svojim životom? U šta da verujem? Koga da volim? – tokom čitave karijere krojila su njegovu umetnost.

Jedna od najznačajnijih odlika Šekspirove umetnosti je dodir stvarnog. Kao i od bilo kog drugog pisca čiji je glas zanemio a telo odavno prešlo u prah, sve što ostane jesu reči na papiru, ali i pre nego što nadareni glumac oživi Šekspirove reči, u njima postoji jasna prisutnost stvarnog, proživljenog iskustva. Pesnik koji primeti da je gonjeni uzdrhtali zec „rosom umiven” ili koji poredi svoj ukaljani ugled s „bojadžijskim delom”, pisac kod koga muž kaže ženi da je torbica „na stolu prekrivenom turskom tapiserijom” ili onaj čiji je princ zapamtio da mu siromašni družbenik ima samo dva para svilenih čarapa, od kojih je jedan u boji kajsije – takav je umetnik bio neuobičajeno otvoren za svet i otkrio je način da dozvoli svetu da uđe u njegova dela. Da

bi se shvatilo kako je to tako uspešno ostvario, važno je pažljivo pogledati u njegovu veštinu baratanja rečima: vladanje govorništvo, čudnovato trbuhozborstvo, njegovu bukvalnu opsednutost jezikom. Da bi se shvatilo ko je bio Šekspir, važno je pratiti tragove koje je rečima za sobom ostavio, u životu kojim je živeo i u svetu prema kom je bio tako otvoren. A da bismo shvatili kako je Šekspir koristio maštu da svoj život pretvori u umetnost, važno je da i mi upotrebimo sopstvenu maštu.